

Současný vývoj společnosti a světa vůbec je charakterizován potřebou komplexního, integrujícího přístupu ve všech oblastech vědeckého zkoumání i života v praxi. Ve stávající etapě civilizované společnosti člověk prakticky nemůže žít izolovaně a jeho sepětí s ní se stává těsnější a nezbytnější, což ale má pro něho samotného pozitivní i negativní důsledky. Z hlediska společnosti vyvstávají v zesilující se podobě problémy zaostávajících skupin obyvatelstva jako důsledek zvětšujícího se rozdílu v sociální, hospodářské a kulturní úrovni, vyplývající ze zásadních odlišností ve specifice způsobu života a psychiky. Nejvážnějším problémem se stává soužití takovýchto skupin v zemích, kde žijí v těsném, denním kontaktu s vyspělejšími domácími obyvatelstvem, kde problém adaptace, integrace nebo asimilace je velmi obtížný a kde mezi nimi a ostatními zákonitě dochází ke konfliktům. U nás a v řadě dalších evropských zemí to jsou především Cikáni — v cikánštině Roma.

Komplex problémů tvořících tzv. „cikánský problém“ má obdobný základ jako třeba „černošská otázka“ v Americe, v Kanadě a dalších západních zemích, problém Indiánů na americkém kontinentě, problém původního obyvatelstva — „aboriginals“ v Austrálii i problém konfliktů adaptace Laponců v Norsku či jinde. V některých podobách jsou obdobné i problémy vystěhovalců či jiných větších migrací — například dělníků přicházejících za prací ze zaostalejších do vyspělejších zemí či oblastí. (O závažnosti těchto problémů v současné době svědčí kupříkladu stavení problému „barevných“ a vnitřních sociálních otázek mezi naprosto nejdůležitějšími otázkami politiky USA, i skutečnost, že ve Velké Británii otázka přijetí zákona o omezení přistěhovalectví ze zemí bývalého Britského impéria způsobuje vážný rozpor v parlamentě a demonstrace, apod.). I u nás je „cikánská otázka“ stále aktuálnější a naléhavější nejen z hlediska Ci-

kánů samých, ale i z hlediska společnosti, a to na úrovni jak kvalitativní (anachronismus způsobu života), tak především i kvantitativní — vzhledem k narůstání cikánské populace (za posledních deset let se jejich počet v ČSSR téměř zdvojnásobil).

Početná skupina cikánského obyvatelstva (statisticky 226 467, de facto asi 300 000 lidí) tvoří v rámci celkové československé populace vážný problém, nazývaný „cikánským problémem“ nebo „cikánskou otázkou“. Představuje souhrn problémů vyplývajících z odlišné specifiky etnické, z odlišnosti v průměru doposud zaostávajícího způsobu života Cikánů, z deformované sociální distance mezi Cikány a ostatním obyvatelstvem a z toho vyplývající obtížnosti procesu jejich adaptace ve společnosti.

Přes mnohaleté snahy naší společnosti řešit tento problém — s cílem ho omezit či úplně odstranit — narůstá naopak v mnohých směrech nejen kvantitativně, ale zejména kvalitativně. Na jedné straně sice bylo v průměru dosaženo zvýšení celkové hmotné úrovně způsobu života (především ve způsobu bydlení, ošacení, v zaměstnanosti a v základní hygieně), na straně druhé se však téměř vůbec nezměnil vnitřní život a způsob myšlení Cikánů, a změnami vnějšími podmínkami života vznikají nové nezdravé projevy, komplikující proces jejich adaptace, resp. integrace. Příčinou narůstání cikánského problému po stránce kvantitativní je zejména jejich vysoký přirozený populační přírůstek, celostátně 26,2 na 1 000 obyvatel za rok 1968, způsobený nejen nesrovnatelně vyšším počtem dětí v rodině, ale i snížením kojenecké úmrtnosti a zvýšením průměrné délky života, zlepšením sociálních podmínek. Závažnějším však v posledních letech činí tento problém jeho narůstání kvalitativní, způsobené zejména zvětšováním rozporu mezi Cikány a ostatním obyvatelstvem vlivem rychlejšího

tempa vývoje a zvyšování celkové životní úrovně naší společnosti ve srovnání s tímto vývojem u Cikánů jako celku; proto pak mnohdy nedochází k vyrovnání obou úrovní, ale naopak k zostřování rozporu mezi nimi nejen ve vnější životní úrovni, ale zejména ve vzájemných vztazích a postojích, v problémech při změnách hodnotového systému, v adaptabilitě.

I samotné řešení tzv. cikánské otázky v Československu bylo koncepčně zaměřeno především na odstraňování největších sociálních rozdílů a zvyšování vnější hmotné životní úrovně, včetně tzv. rozptylu Cikánů, přičemž se nebrala dostatečně v úvahu specifická jejich způsobu života, kultury a celé mentality. Důsledky direktivního, obvykle neodborného způsobu řešení — bez vědeckých podkladů — se zákonitě projevy v celé struktuře cikánské problematiky, v prohlubující se společenské izolaci, v násilně deformovaných širších rodinných vztazích, v postupné ztrátě dosavadních životních jistot a hodnot, které nebyly přiměřeně nahrazeny novými, atd. Předchozí nekomplexní řešení však přes vynaložení vysokých finančních částek nepřinesla přiměřené výsledky a určitá stagnace tohoto v podstatě snad dobře minulé řešení dotvrzuje nutnost změny koncepce dalšího řešení této problematiky v ČSSR.

Vytvoření správné koncepce musí nezbytně vycházet z hluboké analýzy cikánské problematiky v celé její šíři, sociologicky a komplexně integrálně pojaté.

Co je tzv. cikánská otázka?

„Cikánská otázka“ je vžitý terminus technicus pro souhrn problémů vyplývajících z odlišností zaostávajících forem způsobu života, kultury a myšlení Cikánů, které způsobuje konfliktnost jejich postavení v naší společnosti. Jedná se především o jejich zvláštnosti etnické — o specifické formy ve způsobu obživy, bydlení, oblékání a vedení domácnosti, o přežívající formy ve společenských a rodinných vztazích, ve víře, zvycích a celém světovém názoru Cikánů. Jedná se i o odstraňování vysokého procenta ngramotnosti a pologramotnosti a o řadu dalších přežívajících projevů, vyplývajících z jejich dosud odlišné mentality a psychických zvláštností, bránících jim správně využít mož-

nosti adaptovat se v naší společnosti, příp. asimilovat, či spíše integrovat se.

Je nesporné, že podstata většiny těchto nezdravých projevů a přežitků je odrazem jejich historicko-společenského vývoje v průběhu staletí, kdy vývoj cikánského etnika v porovnání s ostatní společností jednak ustrnul, jednak šel v důsledku jejich izolovanosti nezdravým směrem. Zejména proto je a bude odstranění všech těchto přežitků složitým dlouhodobým problémem, zejména pokud jde o vytvoření skutečně nového životního stylu.

Komplex problematiky tzv. cikánské otázky tvoří kromě těchto vnitřních problémů i řada problémů vnějších — posuzováno z pohledu Cikánů, zejména pokud jde o postoje nebo předsudky ze strany ostatního našeho obyvatelstva, které jsou často vážnou brzdou při uskutečňování opravdové přeměny života a myšlení Cikánů, při jejich socializačním procesu.

Vpravování se jedince do společenských podmínek je procesem složitým, procesem ustavičně probíhajícím. Je známo, že každá společnost má systém společenských norem, jejichž dodržování samozřejmě vyžaduje ode všech, kteří společnost tvoří a kteří mají žít ve shodě s normami, pravidly a vžitými tradicemi. Je vcelku pochopitelné, že ke konfliktovým situacím zde dochází zejména u Cikánů, kteří prošli zcela odlišným vývojem a kteří si přinesli do naší dnešní společnosti odlišné pojetí hodnot, odlišné tradice, svůj mravní kodex, svoji morálku. Nelze se tedy tolik divit, že často dochází k rozporu tradiční cikánské morálky a morálky naší společnosti, nelze se tedy divit, že se do naší morálky těžko vpravují, nebo že se jim to často vůbec nedaří. A z tohoto stavu vznikají potom u mnohých z nich další nenormální jevy — vytváření obranných psychických mechanismů, jako je odtahování se od společnosti, které nevěří, negativismus, pocity méněcennosti, únikové mechanismy, samotářství, namyšlenost, neurotické až hysterické symptomy.

Dalším závažným momentem je, že společenské podmínky působí oboustranně — člověk se v nich dostává do společenské interakce, při níž jde významným způsobem o vliv prostředí a mezilidských vztahů. A zde právě hrají důležitou negativní roli nesprávné postoje k cikánskému problému ze strany ostatního obyvatelstva.

zejména předsudky ve směru k Cikánům vůbec. Hlavním je tedy problém soužití dvou odlišných sociokulturních systémů.

K základní charakteristice

Název „Cikán“ byl dán vždy domácím „bílým“ obyvatelstvem. Pochází pravděpodobně od řeckého názvu Atinganoi, ze kterého vzniklo i turecké Tchingi, italské Zingari a německé Zigeuner, a rovněž název pro Cikány téměř ve všech slovanských jazycích. Anglický název Gipsies a španělský Gitanos pochází od starošpanělského Egypčianos, tj. Egypťané, jak sami sebe někdy Cikáni nazývali. To bylo rovněž podnětem ke vzniku nesprávné domněnky o egyptském původu Cikánů. Z toho vzniklo také francouzské označení Égyptiens. Francouzi však říkali Cikánům kromě toho i Bohémiens, tj. Češi; tento název vznikl zřejmě tak, že se tehdejší Cikáni při příchodu do Francie zmiňovali o tom, že při své cestě na západ přišli z naší země. — Sám sebe nazývá Cikán „Rom“ (cikánka — „e Romni“), plurál je Roma (v cikánštině znamená Rom nejen Cikán, ale i muž, manžel, člověk).

Větší část našeho cikánského obyvatelstva si dodnes zachovala kromě svého cikánského jazyka především celou řadu specifických forem způsobu života a kultury. Již skutečnost těchto odlišností vytváří takzvaný „cikánský problém“, jehož závažnost je závislá na absolutním i relativním počtu Cikánů v dané zemi a na jejím celkovém stupni civilizačním i kulturním, na stupni průměrného způsobu

života. (Ve většině vyspělejších zemí, kde jejich počet je poměrně malý, jsou Cikáni sami nuceni do jisté míry se přizpůsobovat, i když přitom rozpor mezi jejich zůstávajícím způsobem života a průměrným životním stylem dané země absolutně narůstá).

Ve srovnání s většinou ostatních zemí, kde se tzv. cikánský problém řeší více-méně sám a živelně v rámci vývoje, patří Československo mezi těch několik zemí, kde se řešení tohoto problému stalo řešením celostátním, celospolečenským. Jedním z důvodů tohoto postoje společnosti je skutečnost, že ČSSR patří mezi země s nejvyšším relativním počtem Cikánů a že je čtvrtou zemí co do nejvyššího absolutního jejich počtu, zejména však skutečnost, že život většiny cikánského obyvatelstva u nás je v příkrém rozporu s životem lidí ve společnosti našeho typu.

Z celkového počtu téměř 300 000 Cikánů v naší republice (poslední, dosud nepřesněný odhad)¹ žijí nyní více než dvě třetiny na Slovensku (nejvíce pak v kraji Východoslovenském) a téměř jedna třetina v českých zemích — zvláště v některých průmyslových a pohraničních oblastech.

Diferenciace cikánského etnika:

Cikánské etnikum v našich podmínkách naprosto není homogenním celkem. Vnitřně se dělí do jednotlivých skupin, které je nutno diferencovat podle hlediska, z něhož problematiku sledujeme.

Hledisko:	Skupiny:
Tradiční způsob života (hledisko etnografické a sociologické)	a) kočovní — olašští potulní Cikáni (vnitřně * diferencovaní) b) polousedlí c) usedlí (se značnou diferencovaností)
Současný stupeň způsobu života, stupeň vnější asimilace (vědecké hledisko dělení)	I. — III. skupina (pracovní dělení v současném řešení cikánské otázky v ČSSR)
Stupeň vnitřní asimilace, resp. integrace (vědecké sociologické hledisko)	Je dán především faktem, ve které generaci již probíhá určitá asimilace a změna tradičního způsobu života dané cikánské rodiny nebo jednotlivce, jaké jsou jeho aspirace.

¹ Podle sčítání Federálního statistického úřadu je k 31. 12. 1968 v ČSSR 226 447 Cikánů, kteří jsou za ně počítáni, nebo se k nim hlásí. Ve skutečnosti je jich však mnohem více.

Přitom je ale pro naše Cikány charakteristické, že jde o „čisté Cikány“, na rozdíl od řady ostatních zemí, kde jsou smíšeni nebo představují jen část z celku potulných lidí — „travellers“. Základním výchozím hlediskem dnes však musí být hledisko první:

1. *Cikáni kočovní* čili olašští, kteří až do vydání zákona č. 74 z října 1958 žili kočovně, resp. potulným způsobem života, přežívajícím v jiných formách ještě dodnes, se liší od ostatních Cikánů antropologicky, filologicky, etnograficky, sociologicky a kulturně vůbec.
2. *Cikáni polokočovní* čili *polousedlí* často záměrně mění svá bydliště i zaměstnání a pohybují se — sami nebo s celými rodinami — mezi svým domovským bydlištěm na Slovensku a různými místy v českých krajích; tento způsob života se však projevil u značné části slovenských Cikánů až po roce 1945, kdy zejména na východním Slovensku nebylo pro ně dost pracovních příležitostí.
3. *Cikáni usedlí* tvoří dnes již největší část našeho cikánského etnika; na jedné straně mezi ně jsou počítáni ti, kteří žijí v samostatných cikánských lokalitách na Slovensku, a na druhé straně sem patří Cikáni žijící mezi ostatním obyvatelstvem, jemuž se do určité míry — alespoň pokud jde o vnější projevy způsobu života — přizpůsobují (včetně cikánské inteligence).

Kritériem dalšího možného dělení cikánského etnika je i cikánský jazyk, který je ve svém základě společný všem Cikánům na světě a který rovněž výrazně dokládá jejich indický původ. Cikánština (romani čib) patří ke skupině jazyků novindických a má společný základ zejména s dnešním jazykem hindí. Kromě tohoto základu tvoří dnes už velkou část slovní zásoby slova přejatá z jazyka toho prostředí, v němž cikánská skupina (nebo etnikum) delší dobu žila. Projevuje se to nejvíce u Cikánů už víceméně usedlých — zejména v posledních obdobích, u olašských poměrně méně. Základ jazyka a jeho gramatická stavba zůstává tedy v podstatě stejná, i když v každém z dialektů

je často už převažující nános z jazyků zemí, kterými migračními proudy procházeli, zejména pak slovní fond z jazyka prostředí, kde se usadili.

V naší republice rozeznáváme v podstatě čtyři základní skupiny cikánských nářečí:²

1. Tři podskupiny nářečí —
 - a) nářečí původních Cikánů v Čechách a na Moravě, kterým hovoří nejmenší část našich Cikánů, protože většina jejich představitelů byla v období druhé světové války vyvražděna hitlerovským fašismem v koncentračních táborech;
 - b) nářečí Cikánů západoslovenských;
 - c) nářečí Cikánů východoslovenských, kterým hovoří nejvíce Cikánů v naší republice.
2. Skupina nářečí tzv. olašských Cikánů —
 - a) nářečí českých kotlárů,
 - b) nářečí slovenských tzv. olašských Cikánů, kteří tvoří důležitou, samostatnou, vnitřně diferencovanou skupinu (Lovari, Calderari atd.).
3. Nářečí Cikánů maďarských — v prostředí maďarském i slovenském.
4. Nářečí tzv. německých Cikánů (Sintové), kterých je nyní v Čechách již jen nepatrný počet.

V důsledku pokračující adaptace či asimilace Cikánů se význam cikánštiny postupně zeslabuje, což je pochopitelné. Převážná část našeho cikánského obyvatelstva ovládá už dnes jazyk prostředí, ve kterém žije; můžeme pozorovat, že se stoupající úrovní a změněnými životními podmínkami se Cikáni postupně odklánějí od svého jazyka, za nějž se někteří z nich dokonce styděli. Přesto není možno reálně předpokládat, že se změnou způsobu života a kultury cikánských občanů v naší republice cikánský jazyk brzy zanikne zcela přirozenou cestou. V poslední době — v souvislosti s ustavením Svazu Cikánů — dochází naopak k postojům opačným: Cikáni sami chtějí dále užívat i cikánského jazyka paralelně s naším spisovným jazykem, dochází k jejich sebeuvědomování, ke zdravé snaze oživit jejich kulturu.

² Viz Jiří Lípa, *K cikánskému nářečí okolí Humenného* (neuveřejněná dizertační práce) a Příručka cikánštiny, Praha 1983.

Ke koncepci připravovaného komplexního cikanologického výzkumu

Složitost a mnohorozměrnost problematiky Cikánů — jak v rámci jejich etnika, tak zejména v zasazení do celospolečenských otázek — vyžaduje komplexní, víceoborový přístup v jejím vymezení, v teoretické badatelské činnosti i v základním a aplikovaném výzkumu. I když základním a přitom integrujícím vědním oborem bude muset být široce pojímaná sociologie, neobejde se bez organické spolupráce dalších vědních disciplín (demografie, antropologie — hlavně sociální a kulturní, etnografie, psychologie, historie, lingvistiky, práva, pedagogiky a dalších); nejučinnější a nejpotřebnější se jeví forma týmové spolupráce s výraznou úlohou vedení — především ve vytvoření koncepce, zásad a hypotéz tohoto bádání.

V přípravě koncepce projektu komplexního výzkumu³ je třeba si ujasnit jeho cíl, předmět a hlavní okruhy zkoumaných problémů v pořadí jejich důležitosti a návaznosti.

Cílem výzkumu je na základě komplexního rozboru celé problematiky v jejím vývoji a struktuře dát podklady pro vytvoření nového přístupu a pojetí této otázky v rámci vývoje naší společnosti, a pro tvorbu změněné koncepce a specifických metod celého řešení.

Předmětem výzkumu je komplexní víceoborové bádání, specifika cikánského obyvatelstva v jeho vývoji a současné struktuře — nikoli však izolovaně, ale jako součásti celé naší populace s jejími vývojovými problémy, které jsou však u Cikánů často více vyhraněny.

Výzkum by měl mít

- a) funkci diagnostickou — poznávací a analytickou,
- b) funkci programovou — tedy použití syntetického, integrálního pohledu pro oblast praxe.

Pro otázky výhledového řešení bude třeba analyzovat a uvažovat jak předpokládáný, resp. nezbytný vývoj samotné cikánské problematiky, tak zároveň i vývojově se měnící podmínky a charakter celé naší společnosti. Je tedy nutný nejen staticko-popisný rozbor a pohled, ale především dynamický sociologický a integrál-

ní pohled. Proto bude třeba zkoumat celou problematiku komplexně nejen uvnitř jí samé (cikánské specifikum v jeho celku i diferencovanosti), ale komplexně v obecně společenské rovině a vzájemných vztazích v obou směrech (vztah Cikánů k ostatnímu obyvatelstvu i celé společnosti, a naopak).

Výzkum a výsledky širšího bádání v této oblasti by měly přinést i podklady pro takové metody řešení, které by nejen respektovaly pozitivní a životaschopné prvky specifiky Cikánů, ale které by vycházely i z jejich aktivní součinnosti, jež se již nyní ukazuje jako zcela nezbytná.

Hlavní okruhy problémů komplexního výzkumu a jejich důležitost:

(Podrobné rozpracování a metody zkoumání bude provedeno teprve ve vlastním projektu)

I.

Ujasnění současného stavu poznání v celé ciganologické problematice, tj. soustředění a zhodnocení stávajících poznatků, prací, studií a podkladových materiálů z oblasti teorie i praxe (s vytvořením dokumentace všech dostupných materiálů a pramenů).

II.

Vymezení a definování základních pojmů, nezbytných pro vytvoření teoretického i praktického východiska výzkumu (Cikáni jako etnická skupina, jako národnostní skupina atd.).

III.

Výzkum otázek původu a historicko-spoolečenského vývoje Cikánů v našich zemích ve srovnání s vývojem a stavem v této oblasti v ostatních zemích Evropy.

IV.

Pokračování a prohlubování výzkumu vývojových změn způsobu života a kultury cikánského etnika víceoborovým komplexním přístupem (etnografie, sociologie, psychologie, antropologie, fyziologie, demografie, ekonomie, právo, pedagogika a další).

V.

Výzkum okruhu otázek „Cikáni a společnost“ z aspektů sociologických, sociálně

³ Provedení výzkumu bylo uloženo presidiu a dodnes nebyla možnost ho realizovat, ačkoliv

ČSAV dokonce již vládním usnesením č. 502/1965 i z hlediska společenské potřeby je výzkum nutný.

psychologických, psychologických, právních a kriminologických, pedagogických a kulturně výchovných, ekonomických a dalších, včetně výzkumu postojů necikánského obyvatelstva k Cikánům a k celé této otázce, k formě vzájemného soužití.

VI.

Zhodnocení dosavadních postupů a výsledků řešení cikánské problematiky v Československu (ve srovnání s ostatními zeměmi), zejména po roce 1958 a po roce 1965 dodnes.

VII.

Postupné zpracovávání a prohlubování koncepce řešení této problematiky s průběžným zhodnocováním výsledků, i za pomoci vědecky podložených dílčích experimentů.

Jeden z možných přístupů ke zkoumání a vymezení tzv. cikánské problematiky ukazuje schéma pracovního modelu struktury cikánské problematiky.

Pracovní model struktury cikánské problematiky

(Statický model, avšak zasazený do prostoru a času)

Tento do jisté míry zjednodušený model struktury celé této problematiky v jejích vztazích považuji za základní, z něhož by bylo možno vyjít při jejím zkoumání. Vyčází ze základních specifických problémů v oblasti individuální (především z hlediska Cikána — jedince i skupiny), přes oblast materiálních a základních předpokladů do oblasti společenské, až k nejvyšší oblasti tzv. duchovní a nadstavbové. Těmto čtyřem v podstatě obecným horizontálním rovinám odpovídají (vertikálně) čtyři základní zóny: ideová, realizační, „normová“ a „formová“.

V případě podrobnějšího rozčlenění tohoto základního pracovního modelu (16 čtverců) na vrstvy (64 čtverců) tvoří pak:

1. vrstva — dispozici (výchozí, dané podmínky),
2. vrstva — „okupaci“ (obsazení problému čili jeho provádění),
3. vrstva — exploataci (společenské využívání, vztahy),
4. vrstva — regulaci (ustalování, vykrytalizování, vývoj celého problému).

Představme si tyto roviny a vrstvy⁴ nejen vedle sebe, ale i nad sebou, prolínající se prostorově a vzájemně na sebe

Oblasti
(obecné)

IV.
Duchovní

III.
Společenská

II.
Materiální

I.
Individuální
(lidská)

Duchovní kultura, víra	Koncepce „cikánského problému“ (hlavně vědecká)	Adaptace společnosti	Světónázorový a hodnotový systém ↗
Postoje k necikánské společnosti	Svaz Cikánů-Romů (vlastní cikánské hnutí)	Společenské postavení	Politicko-správní oficiální řešení
Specifické tradiční předpoklady (aspirace aj.)	[Způsob života (materiální)	Výchozí společensko-materiální prostředí (rodina aj.)	Životní styl
Vymezení Cikánů jako skupiny	Antropologické zvláštnosti a jiné dispozice	Sociopsychické dispozice	Seberealizace a sebeuvědomování Romů

Zóny (zvláštní)

1. ideová

2. realizační

3. normová

4. formová

⁴ Jde o rozpracování základního přístupu již zesnulého sociologa prof. ing. dr. Miloše Vaněčka; viz např. sborník SIA, *Inženýr v současné společnosti*, Praha 1948.

působící. Tomuto základnímu modelu odpovídají i skutečné, dynamické fáze vývojových změn v postavení cikánského etnika a celé této problematiky. Možným modelem tohoto vývoje budou zřejmě rovněž čtyři etapy — fáze dlouhodobé a dělicí se vnitřně na nižší strukturální fáze — nutná mezidobí.

1. etapa — *ideová (přípravná)*, v níž dochází k výrazným změnám v postojích Cikánů, v postojích ostatních obyvatel a v postoji — koncepci společnosti pokud jde o celé charakterizování, formulování a vytyčení řešení „cikánského problému“.
2. etapa — *materiálně ekonomická (realizační)*, v níž jsou vytvořeny podmínky pro změnu přístupu a realizováno vlastní nové řešení.
3. etapa — *společenská*, v níž dochází k zásadní, kvalitativní změně postavení Cikánů v rámci společnosti a k realizaci kvalitativních změn.
4. etapa — *kulturně duchovní*, kdy se v závěru tohoto vývojového cyklu ustalují, zhodnocují i krystalizují výsledky předchozích etap; tato etapa je zároveň přípravou dalšího předpokládaného cyklu vzhledem k novým problémům v souvislosti s vývojem jak společnosti a světa obecně, tak Cikánů zvlášť.

Je možno hypoteticky předpokládat, že tyto jednotlivé etapy budou dlouhodobé, že se uskuteční v rytmické periodizaci různé délky, a to jak v rámci větších civilizačních fází, tak i v generačních a sociálních pulsech. V současném období se celý problém — podle mého názoru a na základě uvedených teorie — nachází na rozhraní 1. a 2. etapy, spíše v začátku etapy druhé, kde dochází k formulaci koncepce v rámci realizace řešení.

Tento dynamický model čtyř etap organicky navazuje na předchozí, v podstatě statický model struktury celého problému. Podstatné však na něm je, že v každé z těchto dynamických vývojových etap má vedoucí postavení vždy jeden, pro dané období hlavní problém, který je nadřazen všem ostatním problémům, v něm však rovněž obsaženým — i když různé potenciální síly.

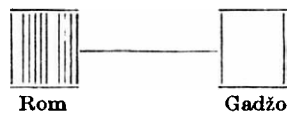
Již v tomto období lze vytypovat rámcovou charakteristiku druhé etapy, která bude zřejmě opravdu realizační, ve formulaci správné, dlouhodobé koncepce, v kva-

litativních změnách metod řešení celého problému, v nichž by mělo jít v oblasti dílčích otázek spíše o vytváření realizačních podmínek a usměrňování — na rozdíl od direktivního, nediferencovaného, necitlivého a dříve obvykle nevědeckého přístupu k celé problematice.

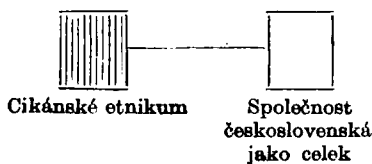
Podstatná je především i skutečnost, že od tohoto období postupně přestává být Cikány pouze manipulováno a že se z objektu řešení stávají i jeho subjektem. Na druhé straně však bude muset být — po teoretickém vymezení základních problémů a vytyčení zásad nové koncepce — postupováno důsledně i komplexně. (Jako příklad předchozí nedůslednosti a nepromyšlenosti postupů v základní otázce vzdělání dětí a odstraňování negramotnosti nebylo obvykle vyžadováno ani plnění zákona o povinné školní docházce, platícího v našich zemích již plných sto let. Důsledkem tohoto stavu je naopak stoupání negramotnosti a pologramotnosti, relativní i absolutní.

Východiskem úvah o tzv. cikánské problematice musí být — kromě staticko-strukturálního a dynamického vymezení — ujasnění základních polarit tohoto problému.

Hlavní polaritou je vztah Cikán (Rom) — necikán (Gadžo):

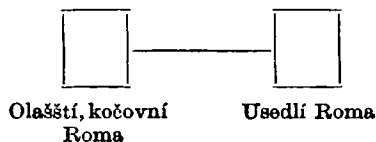

Společnou základnou polaritu obou těchto pólů je soužití v jedné společenské formaci, v jednom státě, jehož jsou obě skupiny občany. Stejnou základnu má v zásadě i druhá polarita — tj. cikánské etnikum jako celek a společnost, v našem případě společnost československá.

Tato polarita je však na úrovni především sociologické (na rozdíl od předchozí polarit, kde dominují vztahy a postoje jednotlivců, což je v rovině psychologické, resp. sociálně psychologické), v níž se projevují obecně skupinové vztahy, postoje a vzájemné vazby.

Třetí a čtvrtá polarita je vymezena již vztahy v rámci samotné cikánské pospolitosti — jak mezi cikánskými základními skupinami, tak mezi Cikánem-jednotlivcem a cikánským etnikem jako celkem (od rodu až po příslušnost k „cikánství“). Třetí základní polaritou je tedy vztah:

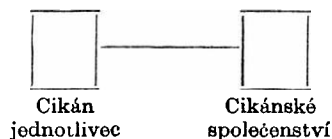

Touto polaritou je možno vyjádřit všechny kombinace vztahů mezi značně diferencovanými cikánskými skupinami podle hledisek:

- olašští, usedlí, polousedlí Cikáni;
- stupeň adaptace, resp. asimilace;
- původ (čeští a moravští Cikáni, němečtí — Sintové, maďarští, rumunští korytáři atd.);
- filologické, etnografické či jiné hledisko.

Tato polarita je v úrovni etnografické, antropologické, filologické, psychologické — i sociologické.

Čtvrtá polarita představuje vztah

I když vztah těchto dvou pólů existoval u nich vždycky (příslušností k určitému rodu, kmeni a celému jejich etniku), v poslední, a zejména v současné etapě dostává mnohdy novou, kvalitativně odlišnou hodnotu — jak v souvislosti s procesem jejich adaptace nebo asimilace (někdy se dočasně či trvale odcizují od cikánského etnika, k němuž se třeba i přestávají hlásit), tak v souvislosti se silicím uvědomováním si příslušnosti k „cikánství“, v souvislosti se založením a programem Svazu Cikánů-Romů v Československu. Tato polarita je zřejmě výchozí pro vymezení jejich postoje k vlastní adaptaci či asimilaci nebo naopak ke stupni zachování jejich specifika.

Kromě těchto základních polarit existují jistě ještě další polarity dílčích problémů, které pomohou při vymezení a zkoumání této mnohorozměrné problematiky. Ve všech případech těchto polarit jde samo-

zřejmě o abstraktní schémata. Pochopitelně se všechny tyto struktury a polarity pohybují vždy v konkrétním prostoru (lokalitě) a čase, což charakterizuje jejich celkový stav a exaktnost.

Cikáni — etnická skupina nebo národnost?

Jedním ze základních teoretických problémů, dosud neřešených, je *vymezení skupiny Cikánů (Romů) a její charakterizování. Jsou Cikáni etnická skupina, národ, národnostní skupina či národnost nebo dokonce národ?*

Jisté snad je, že nejsou ani národ, ani národnostní menšina, protože nemají nikde své společné území a po svém odchodu z Indie (největší migrační vlna byla okolo 10. století n. l.) jsou rozptýleni téměř po celém světě, žijíce ve velmi rozdílných podmínkách. V našich podmínkách to snad jistě opravdu je, protože českoslovenští Cikáni ve své naprosté většině nejeví zájem o vyskytující se snahy a značně nereálné návrhy na vytvoření „cikánské země Romanistan“, kde by podle představ tzv. cikánských králů z některých západoevropských zemí měli, resp. mohli žít zase soustředěni — podobně prý jako Židé v novém státě Palestině; situace, předpoklady Židů a Cikánů, zejména pak jejich úroveň, jsou však nesrovnatelné — „cikánská otázka“ a „židovská otázka“ jsou zcela jiného charakteru, i když některé vnější prvky (rozptýlenost po světě, záporné postavení ve společnosti, v některých vývojových etapách dokonce stejná represivní opatření či tradiční zachování jazyka a specifických projevů kultury) jsou stejné nebo obdobné. — Přitom zde ale existují stále vazby, dokonce i příbuzenské vztahy s cikánskými rodinami nebo celými rody v mnoha dalších evropských zemích — zejména v případě Cikánů „olašských“, nomádských.

Bude tedy třeba co nejdříve vyřešit otázku, zda Cikáni — konkrétně naši Cikáni v ČSSR — jsou národnost, resp. národnostní skupina nebo etnická skupina.

Prozatím *byli u nás považováni za etnickou skupinu* — tedy za specifickou skupinu odlišnou od ostatního obyvatelstva svým původem a antropologickými znaky, historickým vývojem, postavením ve společnosti, a zejména pak jazykem a některými specifickými formami a prvky

způsobu života, kultury a myšlení, z nichž mnohé jsou v naší současné společnosti anachronismem.

Obecně představují etnické skupiny „reálně existující a historicky vzniklé skupiny lidí společného původu, jazyka a společné materiální a duchovní kultury. Na rozdíl od sociologických skupin a grup jsou stálé, unikátní a liší se vzájemně také antropologickým složením; jednotliví příslušníci každé etnické skupiny náležejí zpravidla k určitým výrazným typům a rasám. Kromě toho je pro etnické skupiny charakteristické i určité území, na kterém buď vznikaly nebo se po dlouhou dobu vyvíjely. Toto území není vždy totožné s územím státu.

„Etnická skupina se vyznačuje rovněž určitým stupněm vývoje: vzniká na základě skupiny rodů a kmenů v prvobytné společnosti a vyvíjí se v závislosti na hospodářsko-kulturním vývoji společnosti. V epoše otrokářství a feudalismu vznikají jako typické jednotky národnosti, v epoše kapitalismu se etnické skupiny konstituují v národy, pro socialismus národy socialistické. — Etnické skupiny vytvářejí etnická společenství (ethnos), jejichž reprezentativními typy jsou kmen — národnost — národ.“⁵ V každém případě jsou tedy Cikáni specifickou skupinou, přinejmenším etnickou, jejíž specifikum je nutno do určité míry respektovat. Jsou to Roma čili Cikáni (ale zcela určitě s velkým „C“), nikoli tedy „občané cikánského původu“, jak byli donedávna a někdy dosud jsou nesprávně označováni — ve snaze je rychleji „asimilovat“, v podstatě násilně a manipulací.

V posledním roce, kdy vznikl „Svaz Cikánů-Romů“ v Čechách a na Slovensku, dochází u některých z nich k výraznému procesu „sebeuvědomování si“ svého „cikánství“, což je zákonité a v podstatě i pozitivní. Projevuje se to v programu, stanovách a dosavadní činnosti obou těchto organizací (které bude třeba rovněž zkoumat jako organizace specifického charakteru), i ve snaze mnohých Cikánů — zejména ovšem představitelů jejich inteligence a již adaptovanějších Cikánů — aby jim byla přiznána cikánská národnost. Protože se však nejedná jen o teoretický problém, ale i o problém vážných prak-

tických dosahů (případně o uznání jakési kulturní autonomie, rozvíjení cikánského folklóru a kultury vůbec, zakládání speciálních škol a tříd pro cikánské děti, způsob používání cikánského jazyka — „romaňi čib“ atd.), bude ho nutno seriózně vyřešit jak teoretickými argumenty skupiny odborníků různých oborů, tak výzkumem postojů a aspirací samotných Cikánů.

Na ustavujícím sjezdu „Svazu Cikánů-Romů ČSR“ v Brně 30. srpna 1968 jsme prováděli sondážní anketu u 122 delegátů k jejich různým postojům, také i k této otázce. I když tato sonda-anketa ještě není úplně vyhodnocena,⁶ je již zřejmé, že mnoho z nich ještě nemá svůj názor vyjasněný, protože zákonitě — na základě předchozích skutečností — spojují oficiální příslušnost k „cikánství“ s „deklasováním“ a dalším zhoršením postojů k Cikánům ze strany „gadžů“ — ostatního obyvatelstva. Dokumentujme to alespoň několika výpověďmi k této otázce:

„... Kdyby byla vyhlášena cikánská národnost, hlásil bych se k ní, ale nesmělo by to být spojováno s žádnou diskriminací jako dosud.“ (23letý ženatý muž z Trutnova, vzdělání: maturita a neukončená vysoká škola.)

„... Chci, abych měl v občanském průkazu svou národnost, ale ne pod pojmem „Cikán“, ale „Rom“. (45letý muž, ženatý, dělník z Olomouce, s neukončeným základním vzděláním.)

Je zajímavé, že většina výpovědí z této sondážní ankety žádá, aby byli Cikáni nazýváni svým vlastním názvem „Rom“ (plurál-Roma), což je pochopitelným odrazem negativních postojů a předsudků části ostatního našeho obyvatelstva vůči nim. Bude však třeba provést širší výzkum postojů Cikánů v různých lokalitách k problému, zda jsou národnost nebo etnická skupina, za co se tedy sami považují a jaké mají aspirace. V tomto směru se projevila již v této sondě značná diferencovanost či neujasněnost jejich vlastních názorů.

„... Nedoporučuji, aby byla cikánská národnost oficiálně uznána a uváděna v občanských průkazech. Podle dosavadních zkušeností je mi známo, že Cikáni — Roma — byli vždy „házeni do jednoho pyt-

⁵ Viz Josef Wolf, *Úvod do studia člověka II. — Kulturní a sociální antropologie*, Státní pedagogické nakladatelství pro FF UK, Praha 1968.

⁶ Tato sondážní anketa, kterou nyní vyhodnocuji ve spolupráci s M. Hübschmannovou, poskytně i zkušební orientaci pro další hlubší výzkum v této oblasti.

le“, protože lidé, s kterými žijeme, mají na nás různé názory. Ovšem my sami víme, že všichni nejsme stejní a že jsou mezi námi i vynikající osobnosti, kterých se toto rčení netýká. Podotýkám však, že se nestydím za to, že jsem Cikánka a nestydím se ani cikánsky mluvit.“ (24letá svobodná žena z Brna, servírka, se vzděláním základním a dvou let zdravotní školy.)

Mezi základní problémy tzv. cikánské problematiky, dosud nejasněné teoreticky ani prakticky, patří problém soužití skupiny Cikánů a skupiny ostatního obyvatelstva jako dvou v současné době odlišných kultur, nacházejících se na různých vývojových stupních. Forma, resp. možnosti tohoto soužití vždy odpovídají charakteru vztahu společnosti k cikánskému obyvatelstvu, pojímanému obvykle jako určitý cizí, nesourodý prvek v rámci její společenské struktury.

Na rozdíl od dřívějších snah o přímou likvidaci Cikánů v historii dávne (u nás hlavně v XVII. století) i nedávne (v době druhé světové války) a od snah o jejich úplnou izolaci zvolila naše společnost v období uplynulých dvaceti let jako nejvhodnější formu tzv. řešení cikánského problému asimilaci, víceméně striktní a ne vždy dobrovolnou, která se však ukázala jako ne zcela humánní a účinná. Nerespektovala totiž specifiku těchto Romů — na základě snad dobře myšleného, leč vědecky objektivně nepodloženého názoru, že uchováním nebo dokonce podporováním specifických způsobů života, kultury a psychiky Cikánů se zpomalí proces jejich asimilace, tj. vplývání do společnosti. Je jisté, že musí u všech Cikánů dojít k jakémusi vyrovnání alespoň ve vnějších projevech způsobu života, k tzv. „vyrovnání životní úrovně“, což si ostatně větší část cikánské populace již sama dobře uvědomuje; chce-li žít (a ona ve své naprosté většině chce) v rámci naší společnosti, musí se do jisté míry podříditi jejím právním a civilizačním normám a zákonům.

Přitom však mohou být Cikánům ponechány ostatní specifické znaky a projevy zejména pokud jde o odlišnou kulturu, odlišný hodnotový vzorec, specifiku v širších rodinných a společenských vztazích, v jejich pospolitostech, některé jejich

zvyky a aspirace vůbec. Jde tedy o vzájemné respektování těchto odlišných etnických hodnot, které se budou — jak možno předpokládat — do jisté míry postupně a nenásilně měnit samy. Novou koncepcí přístupu k Cikánům a změnu dodnes konfliktního, antagonistického vztahu MY — ONI je tedy třeba postavit především na vymezení formy přístupu k nim, formy tzv. řešení, kterou by zřejmě měla být spíše adaptace nebo integrace Cikánů. Tyto otázky však ještě nejsou zcela teoreticky vyjasněny.

Závěrem

Složitost tzv. cikánské problematiky spolu s naléhavostí jejího zásadního a objektivně správného řešení vyžaduje teoretické vymezení a analýzu celé problematiky, včetně provedení základního i aplikovaného výzkumu za účelem vytvoření nové, vědecky zdůvodněné koncepce přístupu k cikánskému etniku i k stanovení forem tzv. řešení této otázky. Vzhledem k omezeným možnostem časovým a dalším, včetně nedostatku odborníků-cikanolů, sociologicky a více synteticky, integrálně zaměřených, nebude však zřejmě možno postupovat u nás obvyklým způsobem organizace a metody teoretického bádání i vlastního výzkumu. Proto je v této oblasti dnes nutná těsná návaznost teoretického zkoumání na samotnou praxi, která by měla být na výsledcích tohoto zkoumání závislá; na druhé straně je zde však pozitivní předpoklad možnosti poměrně rychlého uvádění vědeckých výsledků do oblasti praxe, případně i experimentálního ověření některých hypotéz. V této oblasti bádání je tedy navíc i předpoklad pro dosti nové metodologické řešení jakéhosi přemostění mezi teorií a praxí (tedy poznáním — „knowledge“ a řešením — „action“) resp. řešením s důležitým mezičlánkem vytvoření speciálních metod, jimiž lze teoretické závěry dostat do praktického působení (na základě společenské potřeby, kterou v takovém případě kupř. Britové nazývají „challenge“ — tj. výzva). A tento mezičlánek, toto přemostění (předpokládající však zároveň i speciálně kvalifikované lidi, zaměřené na daný problém v daném rájónu) obvykle u nás chybí, právě pokud jde o možnost aplikace společenskovědních výsledků v praxi.

Толік tedy k základnímu charakterizování a vymezení problému Cikánů v současné společnosti. Je to diskusní a dosud nedopracované východisko přípravy komplexního sociologického i integrálního zkoumání v této oblasti.

Резюме

Е. Давидова-Турчинова: К определению и специфике современной проблемы Цыган в Чехословацкой социалистической республике

В общемировом объеме Чехословацкая социалистическая республика принадлежит к трем странам с наибольшим количеством Цыган, как в абсолютном, так и в релятивном направлении. Цыганская этника в количестве почти что 300 000 человек (статистическое счисление к 31 декабря 1968 года отметило 226 467 Цыган. Однако в это не были зачислены ни уже приспособившиеся или ассимилировавшиеся Цыгане, ни их интеллигенция (в рамках общей чехословацкой населенности создают важную проблему, называемую «цыганской проблемой» или цыганским вопросом». Представляет совокупность проблем, вытекающих из отличной этнической специфики, из отличия образа жизни, культуры и способа мышления Цыган, из деформированной социальной дистанции между ними и остальным населением, а тем самым между конфликтностью и трудностью процесса приспособиться обществу. Вопреки многолетним стремлениям решать эту проблему в области практики, во многих направлениях нарастает не только квантитативно (за последних 10 лет их количество в ЧССР почти что удвоилось), но и квалитативно — увеличением разногласий между Цыганами-Ромами и остальным населением, в углубляющейся общественной изоляции, в систематической потере до сих пор существующих жизненных ценностей и уверенностей с несоответствующим возмещением новых и в наращении дальнейших «внутренних» проблем, которые закономерно бывают часто более важными нежели вопрос решения их материального уровня и внешних условий жизни. Такое состояние является последствием предыдущей концепции общегосударственного решения так называемого цыганского вопроса, которое не было (тогда) и не могло быть, основано на объективном, научном анализе этой проблемы в целом сложном комплексе его отношений. Сейчас, на основе общественной потребности предоставлены возможности изучать эту проблему с социологической точки зрения — в более широком интегральном понимании (в отличии от прежних частичных этнографических, лингвистических, антропологических и других исследований) и при помощи научного анализа и исследования не только выяснить основные теоретические вопросы, но и помочь при определении объективно-научной и гуманно-правильной формы возможного сожительства цыганского этника с населенностью остального общества.

Автор в своей статье пытается новым способом определить и характеризовать эту про-

блему в современном обществе, в особенности в чехословацком обществе и уяснить себе ее структурально и динамически в его связностях, как внутри цыганского этника, так и в особенности во взаимных целообщественных связях. После основной характеристики Цыган и их дифференциации на группы, где точно определяет самые выразительные знаки этих групп в отличии от современного образа жизни и с возможностью адаптивности, намечает в этой статье, пока в общих чертах, концепцию подготавливаемого комплексного исследования Цыган и всей этой проблематики в рамках общества. Исследование должно было бы иметь функцию диагностическую-опознавательную и аналитическую и одновременно программную функцию — с применением синтетического, комплексного взгляда и для области практики. Следовательно выдержать и научно-обоснованные основы для таких методов решения так называемого цыганского вопроса, которые соблюдали бы позитивные и жизнеспособные элементы специфики этих Ромов, которые помогли бы найти правильную форму сожительства этих двух отличных культур.

Как одним из возможных исходных пунктов комплексного изучения этой проблематики является ее введение в вспомогательный рабочий модель ее структуры, которая исходит из основной человеческой (индивидуальной) области и входит в область проблем материального характера, на которые навязывает общественная область и наконец духовно-настроенная область. Этим четырем в основном горизонтальным плоскостям отвечают (вертикальные) четыре основные зоны, взаимнопереплетающиеся и закономерно исходящие друг из друга. Упомянутой рабочей структуральной модели отвечают и действительные, динамические фазы эволюционных изменений в положении цыганского этника и всей этой проблематики при ее введении в общество. Уже сегодня кажется реальным, что возможной моделью этого развития будут очевидно тоже четыре этапа, разделяющиеся на необходимые междупериода: этап идейно-подготовительный, материально-экономический или же реализационный, общественный, в котором будут иметь место реализация качественных изменений и культурно-духовный, когда в заключение этого эволюционного долговременного цикла будут как видно результаты предыдущих этап кристаллизироваться и оцениваться.

Далее автор учитывает полярность всей проблематики, в которой бы ей, по ее мнению, было нужно и в дальнейшем изучать. Основными четырьмя полярностями являются отношения:

- 1) Цыган (Ром) — не цыган (гаджо)
- 2) цыганский этник — общество
- 3) цыганские группы по отношению к себе
- 4) цыган — отдельное лицо — цыганское сообщество (включительно Союза Цыган-Ромов).

В последней части статьи определяет некоторые, до сих пор даже теоретически нерешенные проблемы. К основным из них относятся например проблема определения Цыган-Ромов как группы, кто они такие, если только специфическая этническая группа, которой до сих

пор в ЧССР считаются или даже народ. Предоставляет к дискуссии некоторые свои частичные рассуждения по вопросу этой проблемы, в социологическом исследовании которой нахожмся в самом начале.

Далее автор предоставляет свою статью для точного определения этой проблематики преднамеренно как дискуссионную и предполагает, что эту дискуссию вызовет не только у нас, но и вне рамок ЧССР, так как и в ряде других стран, где Цыгане живут, существуют подобные и до сих пор систематически неизученные и нерешенные проблемы.

Summary

Eva Davidová-Turčínová: Contribution to the Definition and Specificity of the Contemporary Gipsy Problem in Czechoslovakia.

On the world scale, Czechoslovakia belongs to the three countries having the greatest number of Gipsies — absolutely as well as relatively. The Gipsy ethnicum numbering almost 300 000 people (the statistical census to December 31, 1968, registered 226 467 Gipsies but included neither the more adapted or assimilated Gipsies nor their intelligentsia) creates within the total Czechoslovak population a serious problem called the "Gipsy Problem" or the "Gipsy Question". It represents a complex of problems resulting from the different ethnical specificity (culture, the way of living, and the way of thinking of the Gipsies), from the deformed social distance between them and the rest of the population, and thus from the conflicts and difficulties arising in the process of their adaptation to society. In spite of the endeavour extending over many years to solve all this in the area of practice, the problem is increasing in many respects not only quantitatively (during the last ten years the number of Gipsies almost doubled in Czechoslovakia), but also qualitatively (the growing antagonism between the Roma-Gipsies and the rest of the population, the deepening social isolation, the gradual loss of the present values and securities without adequate compensation and the augmentation of further "inner" problems which lawfully appear as more relevant than is the problem of solving the material level and the exterior living conditions of the Gipsies). This state is due to the preceding conception of an all-state solution of the so-called Gipsy problem which was not (and could not be at that time) based on objective scientific analysis of this problem in the whole intricate complex of its relations. At present, on the basis of social need, conditions are finally given to study this problem sociologically in a wider integral conception (in contrast to the foregoing partial ethnographic, linguistic, anthropological and other researches) and, by means of scientific analysis and research, not only to throw light upon the basic theoretical questions, but also to contribute to the establishment of a scientifically objective and humanely adequate form of possible coexistence of the

Gipsy ethnicum and the rest of the society.

In her contribution, the authoress tries to define and characterize this problem of the contemporary society — especially of that in Czechoslovakia — in a new way and elucidate it both structurally and dynamically within the Gipsy ethnicum and especially in the all-social context. In the present paper, after having basically characterized and differentiated the Gipsies into groups and defined the most significant features of these groups as regards the differences in the contemporary way of living as well as in their adaptability, she outlines — for the time being only in general — the conception of the prepared complex interdisciplinary research of the Gipsies and all the respective problems within our society.

The research should have a diagnostical function — a cognitive and an analytic one — and simultaneously a program function, applying the synthetic, complex view also in the area of practice, i.e. the scientifically founded basic materials should be collected for such methods of solving the so-called Gipsy problem that would respect the positive and vital elements of the specificity of these Roma-Gipsies and would help to find the right form of coexistence of these two different cultures.

One of the possible starting points for a complex investigation into these problems is to set them into an auxiliary working model of their structure proceeding from the basic human (individual) area into the area of problems of material nature which is linked up with the social area and ultimately with the spiritual-superstructural area. These four substantially horizontal levels are matched — vertically — by four basic zones; they mutually overlap and lawfully proceed from one another. Also the concrete dynamic phases of developmental changes in the position of the Gipsy ethnicum and of all these problems within the scope of society correspond to this structural working model. Even now it appears as real that the possible model of this development will apparently also be formed by four stages subdivided into necessary intervals: the ideological-preparatory period, the material-economical or realization period, the social period in which qualitative changes take place, and the culturally spiritual period when, at the conclusion of this long-term developmental cycle, the results of the preceding periods will apparently crystallize and will be evaluated.

The authoress further considers the polarities of this set of problems in terms of which, in her opinion, investigation should proceed. The four basic polarities are represented by the following relations:

1. Gipsy (Roma) -Non-gipsy (Gadjo)
2. Gipsy ethnicum — society
3. Gipsy groups among themselves
4. The Gipsy individual — the Gipsy community, including the Union of Roma-Gipsies.

In the last part of the paper the authoress defines some hitherto not even theoretically

solved problems. Among the basic ones are e.g. the problem of defining the Roma-Gypsies as a group — whether they are only a specific ethnic group (as such they are still considered in Czechoslovakia), or a nationality, or even a nation. Some partial considerations relating to this problem, the sociological investigation of which is only beginning, are offered for discussion.

The authoress purposefully presents her contribution to the definition of these problems as open to discussion and assumes that she might initiate this discussion — at least partially — not only within but also outside Czechoslovakia, since, in a great number of other countries where the Gypsies live, similar and hitherto not yet systematically studied and solved problems exist.